

TEOLOGISKA HÖGSKOLAN STOCKHOLM
Programmet i mänskliga rättigheter

EXAMENSARBETE
Kandidatuppsats
VT 2016

Var går gränsen?

En politisk filosofisk argumentationsanalys om gränser,
människor och mänskliga rättigheter

Författare: Hanna Eberstein

Handledare: Susanne Wigorts Yngvesson
Teologiska högskolan Stockholm

Förord

Denna uppsats skrevs våren 2016 inom ramen för kandidatprogrammet i mänskliga rättigheter.

Tack älskade mamma för stöttning och peppning och för alla timmar du har lyssnat och läst, tack mina underbara klasskamrater (numera vänner för livet) för att jag har fått dela denna resa med er, och stort tack till min kloka och inspirerande handledare Susanne Wigorts Yngvesson för fantastisk vägledning genom hela uppsatsskrivandet.

Abstract

What are borders? Walls, fences, barbed wires, sovereignty markers, nationalities, symbols, cultures, religions, skin colours, prejudices...

Where are borders? In reality, in jurisdiction, in our minds, on maps, in citizenship, inside our bodies, in our gaze...

What do borders do? Define, separate, exclude, include, discriminate, hurt, rape, reduce...

The concept of borders is complex and it represents paradoxes such as visible - invisible, reinforcing - weakening, inclusion - exclusion and legal - illegal. In this essay borders are treated from a political philosophical perspective with arguments drawn mainly from the theorists Étienne Balibar, Wendy Brown and Shahram Khosravi. The case is analysed and illustrated by empirical data from mass media reporting.

Borders, both visible and invisible, contain a powerful symbolism and affect us as individuals, groups and society. Discussing borders makes weaknesses of the human rights system visible. Borders might affect people's ability to gain access to universal human rights. Where and why do we mark borders and who gets be in or out?

English title: Borders – why and where?

Keywords: borders, migration, walls, citizenship, human rights

Nyckelord: gränser, migration, murar, medborgarskap, mänskliga rättigheter

Innehåll

1. Inledning	5
1.1 Syfte	5
1.2 Forskningsfråga	6
1.3 Analysfrågor	6
1.4 Teori.....	6
1.5 Metod och Material	7
1.6 Avgränsningar	9
1.7 Disposition.....	9
2. ”Gränsfetischism”	11
2.1 Mänskliga rättigheter – för vem?	11
2.2 Gräns som begrepp och fenomen	12
2.3 Statssuveränitet.....	14
2.4 Idén om nation och medborgarskap	16
2.5 Konklusion.....	18
3. ”The border gaze”	20
3.1 Murar	20
3.2 Undantagstillståndet	21
3.3 Kontroll och övervakning.....	22
3.4 Vägen mot en ”tryggare” tillvaro	26
3.5 Konklusion.....	30
4. Sammanfattning	32
5. Källförteckning	34
5.1 Tryckta källor	34
5.2 Konventioner	34
5.3 Rapporter, förordningar och direktiv.....	34
5.4 Elektroniska källor.....	35

1. Inledning

Fler människor än någonsin är på flykt, i dagsläget upp emot 60 miljoner enligt FN:s flyktingorgan UNHCR¹, och stora flyktingströmmar rör sig mot och inom EU:s medlemsstater. Runt om i världen, inte minst i Europa, stärks regionala och nationella gränser allt mer för att hålla människor i rörelse utanför. Samtidigt som fysiska gränser mellan stater i form av murar och stängsel förstärks, blir också gränserna mellan olika grupper av mänskligheten mer påtagliga. Det är många gränser en flykting måste korsa, såväl fysiska som osynliga, på sin väg mot en ny tillvaro och ett eventuellt nytt medborgarskap.

Efter andra världskriget uppstod en strävan att på olika sätt förena stater genom att formulera gemensamma intressen och mål, där fred, rättvisa och frihet var ledande begrepp, och mellanstatliga organisationer såsom FN och EU grundades. FN:s allmänna förklaring från 1948 med sina 30 artiklar om grundläggande mänskliga fri- och rättigheter är det första dokumentet som gav uttryck för denna gemensamma internationella strävan.² Från och med senare delen av 1900-talet har gränser mellan stater på många områden luckrats upp; upprättande av tullunioner, frihandelsavtal och andra internationella handelsavtal, fri rörlighet inom EU för medborgare i medlemsstater samt Schengenavtalet är några exempel på detta.³

Globaliseringen som vuxit fram i spåren av denna strävan att föra stater närmare varandra samt utvecklingen och användandet av modern teknologi, kan dock istället för positiva framtidsvisioner ge upphov till oro för minskad statssuveränitet och därmed upplevas som ett hot mot den trygghet som nationalstaten traditionellt står för. En grogrund skapas för rädsla och hat inför det som känns främmande och hotande och som därför ska hållas på avstånd eller stängas ute. Främlingsfientliga och nationalistiska krafter är i rörelse och frågan är om individens universella rättigheter kan säkras om denna utveckling fortsätter.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att ta reda på vad gränser kan ha för betydelse i dagens globaliserade värld samt om och hur mänskliga rättigheter påverkas av olika slags gränser. I uppsatsen belyses den komplexitet som inryms i begreppet gräns, redogörs för och diskuteras några olika urskiljbara slag av gränser samt deras eventuella påverkan på individen och dennes

¹ UNHCR, 2015: *Mid-Year Trends 2015*, s. 3

² FN-förbundet, *De mänskliga rättigheternas historia*. 2008-06-24

³ Europaportalen, "Frihandelsavtal EU-USA:TTIP". 2016-01-14

möjlighet att få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. Dessa gränser kommer framförallt att analyseras utifrån Étienne Balibars, Wendy Browns och Shahram Khosravis teorier.

1.2 Forskningsfråga

- Hur relaterar gränser mellan stater och gränser som utgörs av individer till mänskliga rättigheter?

1.3 Analysfrågor

- Vilka argument har Étienne Balibar, Wendy Brown och Shahram Khosravi kring olika typer av gränser och hur relaterar dessa argument till globalisering, statsuveränitet och medborgarskap?
- Hur ser Étienne Balibars, Wendy Browns och Shahram Khosravis argument ut kring den symbolik som återfinns i den fysiska gränsen?
- Hur ser Étienne Balibars, Wendy Browns och Shahram Khosravis argument ut kring vad som händer med och i människor som rör sig på ”rätt” respektive ”fel” sida?

1.4 Teori

För att skapa förutsättningar för bredast möjliga förståelse samt ge utrymme för så många aspekter av gränser som möjligt används flera teoretiska perspektiv. Genom hela uppsatsen finns ett maktanalytiskt reflekterande i bakgrunden. Maktordningsperspektivet är grundläggande i och en naturlig del av de litteraturstudier som ligger till grund för kartläggning och undersökning av fenomenet gräns och relationen mellan tillstånden ”innanför gränsen” och ”utanför gränsen”.

De slag av gränser som har fokus i denna studie är den gräns som omgärdar en stat och den gräns som utgörs av människans egen kropp. Tolkningarna av vad gränser är och gör baseras huvudsakligen på Wendy Browns teorier i *Inhägnade stater, avtagande suveränitet*, som bland annat behandlar den starka symboliken i gränser i form av fysiska murar, Étienne Balibars teorier kring hierarkier och innanför- och utanförskap utifrån gränser och medborgarskap som presenteras i *Vi, det europeiska folket?*, samt Shahram Khosravis erfarenheter och teorier om

gränsindustrin och irreguljära migranters utsatthet under deras resa mot en ”tryggare” tillvaro i *'Illegal' Traveller – an autoethnography of borders.*

Tyngdvikten i uppsatsens diskussion och problematiserande kring gränser ligger på det politiskt filosofiska planet, där gränsen utgör en symbol, men även faktiska fysiska gränser berörs. Den fysiska gränsen undersöks framför allt ur en fenomenologisk utgångspunkt, vilket innebär att den betraktas som ett resultat av hur den uppfattas och tolkas och därmed kan ge förståelse för människors attityder och beteenden i olika situationer. Fenomenologin som filosofisk teori behandlar frågan om hur människan skapar mening med sitt liv och den värld hen lever i, samtidigt som filosofen själv ska bortse från sina egna uppfattningar om hur världen ska förstås.⁴ I fråga om relationen mellan gränser och mänskliga rättigheter är infallsvinkeln intersektionell, vilket innebär att en helhetsbild kan skapas utifrån hur olika maktordningar tillsammans formar det samhälle som studeras.⁵

1.5 Metod och Material

En kvalitativ forskningsmetod med politisk filosofisk inriktning används övergripande. Den politiska filosofin problematiserar maktordningar inom områdena stat och samhälle, makt och rätt och behandlar samband mellan politiska system och ekonomiska, sociala och kulturella förhållanden. Den kan ha ett normativt syfte och svara på frågor om till exempel vad som utmärker en god stat eller en rättvis maktfördelning, men är i detta fall framför allt analytisk och söker svar på frågor om sambandet mellan gränser och tillämpningen av mänskliga rättigheter genom analys av argument som ställs i relation till samtida skeenden och diskussioner.⁶

På samma sätt som en kombination av olika teoretiska perspektiv öppnar upp för en bredare och mer genomgripande bild, ger en kombination av flera metoder ett bättre underlag för analys.⁷ Undersökningen av gräns som fenomen har en fenomenologisk ansats och i de undersökande litteraturstudierna används flera källor för att en så nyanserad bild som möjligt ska kunna presenteras. Intersektionalism används i denna uppsats, förutom på ett teoretiskt plan, även som ett metodiskt och analytiskt hjälpmedel i studien av hur samhället förändras och

⁴ Bryman, Alan, 2011. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber, s. 32

⁵ *Nationalencyklopedin*, ”intersektionalitet”

⁶ *Nationalencyklopedin*, ”politisk filosofi”

⁷ Bryman, s. 555

framför allt hur individen påverkas av politiska beslut samt attityder kring gränser, vilket i sin tur kan ge upphov till förtryck och diskriminering av individer samt motsättningar mellan olika grupper.

Gränser är ett mycket brett ämne och kan analyseras på en mängd olika sätt. Denna uppsats fokuserar på mänskliga rättigheter och gränser ur ett maktperspektiv, där fokus ligger på migration, utsatthet och innanför- och utanförskap. Den är en slags kartläggning av gränser och gränserns relation till mänskliga rättigheter. De folkrättsliga begrepp som kommer redogöras för är gräns, stat, statssoveränitet och medborgarskap. Begreppen är viktiga komponenter i uppsatsen då de bidrar till en grundförståelse för hela materialet. Nyckelbegreppet är gräns men gränser kan inte diskuteras i samband med mänskliga rättigheter utan att stat, statssoveränitet och medborgarskap nämns, eftersom de är nära förknippade med varandra. I traditionell mening är gränsen en förutsättning för staten och statssoveräniteten, vilka i sin tur är förutsättningar för medborgarskap.

I undersökningen används flera teoretiker som utvecklar och ger en vidgad bild av dessa begrepp. Den litteratur som utgör det huvudsakliga underlaget är *Inhägnade stater, avtagande soveränitet* av Wendy Brown, professor i statsvetenskap vid University of California, Berkely; *Vi, det europeiska folket?* av Étienne Balibar, filosof och professor i franska och italienska och komparativ litteratur vid University of California Irvine; *'Illegal' traveller* av Shahram Khosravi, socialantropolog vid Stockholms Universitet. Dessa författare har olika kompetenser vilket ger olika infallsvinklar till materialet. Begreppen som diskuteras kopplas till det som händer här och nu i dagens globala värld och en del av forskningsmaterialet utgörs därför av aktuell rapportering från massmedia.

I litteraturen används många olika benämningar på människor i rörelse. För att undvika begreppsförvirring används i uppsatsen benämningen migranter för människor i rörelse, immigranter för människor som invandrat i en stat, irreguljära migranter och immigranter för så kallade papperslösa, flyktingar för människor som åtnjuter flyktingstatus och flyktingströmmar för stora grupper av människor som hoppas få åtnjuta flyktingstatus.

Enligt den fenomenologiska metoden är det viktigt att författaren själv ser bortom sina egna förutfattade uppfattningar om ett visst fenomen. Det är dock omöjligt att helt frånga detta då varje människa ser på världen med glasögon färgade av arv och miljö, vilket på olika sätt kan

tänkas påverka slutresultatet av ett forskningsarbete. I mitt fall är redan valet av litteratur, formulering av analysfråga och val av filosofiska argument som jag anser är applicerbara på fenomenet gräns ett ställningstagande som kommer påverka resultatet av mitt arbete.

Material från massmedial rapportering används för att exemplifiera och förtydliga vissa argument. Det är dock viktigt att notera att nyheter är nutid idag men dåtid imorgon.

1.6 Avgränsningar

För att kunna visa på den komplexitet som kännetecknar diskussionen kring gränser undersöks dessa ingående medan mänskliga rättigheter behandlas mer generellt och i syfte att undersöka om och hur de kan tänka påverkas av den pågående politiska utvecklingen och de beslut som följer på denna när det gäller gränser av olika slag. Det är ett medvetet val att inte ha en juridisk utgångspunkt och uppsatsen går därför inte detaljerat in på specifika rättigheter och lagstiftning, utan gränser studeras utifrån ett politiskt filosofiskt perspektiv. Dock refereras i några sammanhang till enskilda rättigheter. Mycket av innehållet kan appliceras globalt, även om många exempel kommer från EU.

1.7 Disposition

Uppsatsens första kapitel utgörs av en inledande text, där uppsatsens utgångspunkt presenteras, som följs av forsknings- och analysfrågor, syfte och avgränsningar samt en presentation av teori och metod. Flera teoretiska utgångspunkter, såsom politisk filosofi, maktanalys, fenomenologi och intersektionalism, används. Metoden bygger på samma utgångspunkter men metoddelen innehåller även en diskussion om det material som utgör underlag för uppsatsen och hur detta material används samt begreppsförklaringar för att underlätta för läsaren inför kommande kapitel. Kapitel 2 börjar med en kort introducerande text om bakgrunden till deklARATIONEN om mänskliga rättigheter och globaliseringens effekter. Vidare presenteras folkrättsliga definitioner av ett antal begrepp som sedan utvecklas ur ett politiskt filosofiskt perspektiv med hjälp av Brown, Balibar och Khosravis argument och teorier. Detta kapitel avslutas med en konklusion för att förtydliga för läsaren innan nästa kapitel påbörjas. I kapitel 3 behandlas muren, dess symbolik och funktion. Flyktingfrågan utgör en stor del av kapitel 3 och paralleller dras till mänskliga rättigheter. I denna del av uppsatsen refereras till aktuella händelser och massmedial rapportering används för att exemplifiera och belysa. Även detta kapitel avslutas med en

förtydligande konklusion. Uppsatsen avslutas med kapitel 4 som består av en sammanfattande text där forsknings- och analysfrågorna speglas.

2. ”Gränsfetischism”

2.1 Mänskliga rättigheter – för vem?

1948 kom FN:s medlemsstater överens om de 30 artiklarna i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna (UDHR). Den gemensamma värdegrunden är allas värde och lika rätt, utan åtskillnad av något slag.⁸ De fri- och rättigheter som omfattas handlar om statens skyldighet mot individen, de är universella och det poängteras att det är viktigt att alla människor har kännedom om, förstår och får åtnjuta mänskliga rättigheter (MR); i synnerhet de som har störst behov av dem.⁹ Det kan dock finnas en poäng i att notera att de som har arbetat fram dessa fri- och rättigheter i regel varit välutbildade och privilegierade människor som troligen inte själva upplevt allvarliga kränkningar av sina mänskliga rättigheter; de som verkligen har utstått kränkningar hade kanske haft andra prioriteringar än de som görs i MR-systemet.¹⁰

UDHR kom till mot bakgrund av andra världskriget med totalitära makthavare, krig och omfattande folkmord, och världssamfundet såg det som en central uppgift och målsättning att förhindra en upprepning av de oerhörda kränkningar mot mänskligheten som nyligen ägt rum. Universella rättigheter skulle lägga grunden för en universell ideologi och en universell praxis. Artikel 1 i UDHR inleds med orden ”Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter”, men det är först i kraften av gemenskap som vi blir fria och jämlika. Samtidigt skapar varje slag av gemenskap utrymme för olika slag av exkludering och på så sätt kan den tänkta universalismen tvärtom ge upphov till konflikter istället för konsensus kring mänskliga rättigheter. Därför måste vi bli mer självkritiska och istället för att i MR-sammanhang syfta på ”andra platser, andra ställen, andra länder” fundera över vår egen hållning, ta ställning och ta ansvar för vår egen politik.¹¹ Idén om mänskliga rättigheters universalism och de normer som vuxit fram ur denna har varit en inspiration och drivkraft för människorättskampen och att individens rättigheter sträcker sig bortom staten kan vara särskilt tilltalande med tanke på att det verkar begränsande på staters makt. Samtidigt går det inte att bortse från att den

⁸ Gunner, Göran & Namli, Elena (red.), 2005. *Allas värde och lika rätt. Perspektiv på mänskliga rättigheter*. Lund: Studentlitteratur, s. 95

⁹ Ban Ki-moon, 2008. *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna* ”förord”, s. iii-iv

¹⁰ Gunner & Namli, s. 97

¹¹ *Filosofiska rummet*, 2009. ”Om de mänskliga rättigheterna”, [Radioprogram] Programledare och producent: Peter Sandberg, P1 13 december

eftersträvade universalismen kan vara svår att leva upp till och att det inte alltid är självklart hur långt en stats skyldigheter kan anses sträcka sig. UDHR är en deklaration, vilket innebär att den inte är rättsligt bindande. Dock är den idag allmänt accepterad som sedvanerätt och ska sålunda fungera som oskriven rätt och därför i princip vara rättsligt bindande. De flesta av konventionerna, speglar den grundtanke om mänskliga rättigheter som återfinns i UDHR, men har tillkommit senare och är rättsligt bindande för de stater som ratificerat dem.¹² FN har inrättat ett antal övervakningsmekanismer för att kontrollera att stater följer sina internationella åtaganden och det finns system som möjliggör för individer att framföra klagomål mot stater som bryter mot mänskliga rättigheter. Men så länge stater inte fullt ut lever upp till dessa åtaganden är det inte heller möjligt att garantera individer, oavsett nationalitet, deras okränkbara mänskliga fri- och rättigheter.¹³

Människorätsfrågor står idag, i en tid av krig och oroligheter, åter högt på agendan och debatten handlar såväl om teori som om praktik. Centrala begrepp kring mänskliga rättigheter är gränser, stat, suveränitet och medborgarskap – begrepp som går hand i hand och in i varandra och i högsta grad påverkar individens möjlighet att få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. Vad menar vi med universella mänskliga rättigheter? Menar vi allas lika rättigheter eller menar vi medborgares lika rättigheter?

2.2 Gräns som begrepp och fenomen

Gräns – ett ord på endast fem bokstäver, som först kan tyckas enkelt och entydigt och som Nationalencyklopedin inledande förklarar med att ”Gräns är skiljelinjen mellan till exempel stater”.¹⁴ Vår bild av världen följer kartans bild, som visar världen som en mosaik av helheter i olika färger med tydligt skarpa konturer. Dessa gränser är konstruerade för att symbolisera skillnader och de förefaller oförstörbara, som om de alltid varit där.¹⁵ Att gräns är något som skiljer stater åt är en både riktig och viktig tolkning av begreppet, som dock står för så mycket mer än det streck på kartan som markerar skiljelinjen mellan två stater. Ur det folkrättsliga perspektivet är gränsen starkt förknippad med suveränitet; gränsen ringar in en stats territorium, i vilket denna stat är suverän, det vill säga i princip äger oinskränkt makt.¹⁶

¹² Gunner & Namli, s. 22

¹³ Guild, Elspeth, 2009. *Security and Migration in the 21st century*. Cambridge: Polity Press, s. 31

¹⁴ Nationalencyklopedin, ”gräns”

¹⁵ Khosravi, Shahrar, 2010. *‘Illegal’ Traveller – an auto-ethnography of borders*. Hampshire: Palgrave Macmillan, s. 1-2

¹⁶ Nationalencyklopedin, ”gräns”

Shahram Khosravi anser att allt för stor vikt läggs vid gränser som symbol för statsuveräniteten och att människors föreställning om att nationalstatens varande helt och hållet grundas på gränser är överdriven; han går så långt att han talar om ”gränsfetischism”. Nationsgränser har kommit att utgöra en naturlig ordning i människans liv och hela vår världsbild har sin grund i gränstänkande. Gränser är också en grundläggande referens i människans strävan efter tillhörighet och identitet.¹⁷ Men vår starkt rotade bild av hur världen ”ska se ut” kan komma att omskapas. Étienne Balibar menar att den traditionella innebörden i termen gräns är på väg att förändras, från antagandet att gränser är det som omringar ett territoriums ytterkanter och därmed innesluter den suveräna staten, till att gränser finns överallt där människor, information och varor är i rörelse.¹⁸ Med Balibars resonemang om att gränser finns lite varstans, följer också att gränser är flytande. De osynliga gränserna inom ett territorium kan vara betydligt svårare att överskrida än just den fysiska skiljelinjen mellan två stater. Även om du befinner dig innanför den fysiska gränsen, innanför muren eller taggtrådsstängslet, finns det många andra gränser du behöver ta dig över för att accepteras och bli en del av samhället. Sådana gränser kan vara din nationalitet, hudfärg, kön, sexualitet, inkomst – ja, i princip vad som helst. Gränsen blir alltså människan själv och den egna kroppen. Ju tydligare en avvikelse från gällande norm är, desto mer begränsande blir gränsen för individen och desto starkare blir incitamentet för ”vi-och-dom-tänket”.¹⁹

Gränser är alltså också det de gör med människor. Den rådande, närmast heliga, synen på gränser gör överträdandet av dem till ett trots och hot mot den sociala ordningen. Just detta blir ett starkt politiskt argument till varför gränser och gränskontroller behöver stärkas; icke-medborgare ska inte korsa gränsen, de rubbar välbefinnandet och ordningen i vår nationalstat.²⁰ Gränspolitiken påverkar alla, vare sig vi befinner oss innanför eller utanför gränsen och vare sig gränsen är synlig eller osynlig, den formar våra tankar, våra rörelser och hur vi organiserar oss.²¹ Det är gränserna som reglerar förflyttningar av människor och medan en liten kategori av människor kan åtnjuta obegränsad fri rörlighet så fångas de flesta människor på ett eller annat sätt i gränser. Denna reglering av rörlighet verkar genom social sortering, till exempel kön, sexualitet, etnicitet och klass; en sortering som börjar långt innan gränsen nås och som innebär

¹⁷ Khosravi, s. 1-2

¹⁸ Balibar, Étienne, 2001. *Vi, det europeiska folket?*. Stockholm: Tankekraft förlag, s. 11

¹⁹ *Vetandets värld*, 2016. ”Vi och dom: Var går gränsen?” [Radioprogram] Reporter: Niklas Zachrisson. Sveriges Radio, P1 3 februari

²⁰ Khosravi, s. 3-4

²¹ Råghall, Karin. ”Öppna gränser ingen utopi”. *Feministiskt Perspektiv*. 2012-06-21

att de som kommer från ”misstänkta” nationer utsätts för en hög grad av kontroll när de försöker korsa en gräns.²² Balibar menar att de exkluderande mekanismer som ökar i enskilda medlemsstater inom EU riskerar att bana väg för en form av europeisk ”apartheid”, i rak motsats till unionens föresatser att vara en både global och kontinental modell för demokrati.²³

2.3 Statssuveränitet

Enligt folkrätten utgörs statssuveräniteten dels av extern suveränitet, det vill säga en stats självständighet och oberoende gentemot andra stater, och dels av intern suveränitet, det vill säga en stats självstyre inom sina egna gränser. Suveränitet är en av förutsättningarna för att en stat ska erkännas som just stat och suveränitet förutsätts till exempel när en stat förbinder sig att följa folkrättsliga avtal. Samtidigt väljer stater att avstå viss del av sin suveränitet för att följa folkrätten och därmed åtnjuta fördelar som det internationella samarbetet kan ge upphov till.²⁴ Suveränitetsprincipen innebär enligt folkrätten att staters suveränitet, såväl extern som intern, ska skyddas av gällande regler om icke-inblandning samt respekt för staters suveränitet.²⁵ Suveränitet i sin ursprungliga betydelse kännetecknas av att det inte finns någon högre eller överstående makt och att den varken är underordnad eller bunden till en högre lag. Suveräniteten har en fastställd jurisdiktion och begränsas inte över tid. Den är absolut och fullständig och måste därför först upphävas för att kunna tilldelas.²⁶ Brown framhåller dock att det inte finns någon enighet kring definitionen av suveränitet och att det är en diffus och mångtydig term, speciellt när det gäller det politiska livet. Utifrån en demokratisk synvinkel ska suveräniteten vila hos folket (*demos*), hos medborgarna, men i de flesta fall vilar den istället på staten och dess makt att faktiskt handla utan att ta hänsyn till lag och rätt.²⁷ Denna bild av suveränitetens plats i demokratin blir problematisk när den ställs mot UDHR artikel 21.1 ”Var och en har rätt att delta i sitt lands styre, direkt eller genom fritt valda ombud.”

I *Inhägnade stater, avtagande suveränitet* tar Wendy Brown upp paradoxen kring hur stärkta yttre gränser leder till minskad suveränitet. Vår allt mer globala och transnationella värld och kapitalismens starka kraft är de övergripande faktorerna till den avtagande suveräniteten. Idag flödar kapital, varor, människor, information, politiska och religiösa strömningar över

²² Khosravi, s. 4

²³ Balibar, s. 63

²⁴ *Nationalencyklopedin*, ”suveränitet”

²⁵ *Nationalencyklopedin*, ”suveränitetsprincipen”

²⁶ Brown, Wendy, 2011. *Inhägnade stater, avtagande suveränitet*. Stockholm: Tankekraft förlag, s. 24

²⁷ Brown, s. 52

gränserna, vilket underminerar statssuveräniteten utifrån men även inifrån, eftersom dessa flöden skapar makter inom gränserna. En bidragande faktor i utvecklingen mot försvagad statssuveränitet är också att marknadskrafter i allt högre grad tenderar att påverka rättsliga och politiska principer, vilket i sin tur hotar värden som universella mänskliga fri- och rättigheter.

Utöver nämnda maktfaktorer utmanas den politiska suveräniteten även av kulturellt, ideologiskt och religiöst inflytande. Det är alltså många och starka krafter som verkar urholkande på statssuveräniteten, medan det är få som verkar för att bevara den och dessa är dessutom ofta tillbakablickande krafter, som till exempel nationalism, envælde och imperialism.²⁸ Effekten av dessa strömningar blir inte ett utplånande av varken nationalstat eller politisk suveränitet. Däremot kommer stat och suveränitet att glida isär, tvärtemot westfaliska fredens syfte att suveränitetsmarkörer som politisk ekonomi och religiöst legitimerat våld ska vara underordnade nationalstaten och inte, som nu håller på att ske, förflyttas till transnationella maktsfärer. Även om nationalstaterna tappat makt i denna bemärkelse, utgör de en stark funktion och symbol för nationellt identitetsskapande och det är här Brown ser en möjlig förklaring till dagens ”hysteriska murbyggande”; ju mer nationalstat och suveränitet upplevs glida isär, desto större blir oro och otrygghet och desto högre blir murarna. Murarna visar därför i själva verket på oro och otrygghet, inte det de är avsedda att symbolisera – en starkare statssuveränitet.²⁹

Brown menar att eftersom suveränitet inte är entydig, varken till karaktär, innebörd eller funktion, blir den föremål för paradoxer i diskussioner som rör suveränitet. Att begreppet suveränitet kan stå för både absolut makt och politisk frihet är ett tydligt exempel på sådan motsägelsefullheten och att suveränitet skapar ordning genom underordning och frihet genom självstyre är ett annat.³⁰ Trots att suveränitet genom sin paradoxala funktion genererar både hierarki innanför gränsen och anarki utanför gränsen, ser de flesta politiska teoretiker suveränitet som en nödvändighet; det politiska livet kan inte existera utan suveräniteten. Men eftersom varken hierarki eller anarki kan anses höra ihop med demokrati, kan det tyckas märkligt att många med en politiskt liberal inställning inte är mer kritiska till suveräniteten, medan det å andra sidan kan förklara varför Giorgio Agamben med flera radikala teoretiker ställer sina politiska argument i motsats till suveräniteten.

²⁸ Brown, s. 25

²⁹ Brown, s. 26

³⁰ Brown, s. 57

Den religiösa suveränitet som tillskrivs Gud, den allsmäktige, kan sägas stå modell för den politiska suveräniteten. För att förstå vad som är på väg att hända med den politiska suveräniteten, är det viktigt att inse att den teologiska allsmäktiga aspekten på suveräniteten ligger till grund för den sekulära uppfattningen om suveräniteten. Det politiska självstyret förstärks både av och genom suveräniteten och måste därför i självbevarande syfte värna om den.³¹ Balibar benämner suveränitetens försvagning som en ”allmaktens maktlöshet” och menar att statens makt idag är skenbar, vilket visar sig i dess maktlöshet att hantera de ”hot” som globaliseringen kan tänkas utgöra mot suveräniteten. Han beskriver försök att återupprätta bilden av suveränitet genom att staten anammar nationalistiska idéer och utvecklar en institutionell rasism för att lugna och blidka dem som befävar att statens makt håller på att urholkas. Till exempel spås fördomsfulla attityder på mot ”dom”, främlingarna, genom att staten ställer medborgarnas status mot icke-medborgarnas; de rättigheter medborgarskapet medför blir mer verkliga och betydelsefulla när de ställs i kontrast mot de icke-rättigheter som icke-medborgarskapet innebär.³²

2.4 Idén om nation och medborgarskap

En stat kan sägas utgöra ett landområde med gemensamt och av andra stater oberoende styre. En förutsättning för en fungerande stat är något slags ordnad maktutövning, som reglerar statens relationer både inåt gentemot dess invånare och utåt gentemot andra stater och aktörer i det internationella systemet. Staters roll och åligganden, både inre och yttre, påverkas dock i allt högre grad av förbund mellan stater, inte minst EU.³³ Benämningen nation används ofta synonymt med stat. Dock relaterar den grundläggande betydelsen av nation till människor med någon form av gemensam identitet, ett folk. Det gemensamma kan utgöras av att folket helt enkelt är medborgare i samma stat, den ”statsnationella” synen, eller av folkets gemensamma härkomst och kultur som kan förstärkas av till exempel gemensamt språk och religion, den ”kultur-” eller ”etnonationella” synen. Medlemmarna i en nation ser ofta tillhörigheten till just denna nation som mycket viktig och att nationens fortsatta existens är beroende av kontrollen över en suverän stat; härav begreppet nationalstat.³⁴

³¹ Brown, s. 58

Giorgio Agamben 1942-, italiensk filosof känd för sina teorier kring mänskliga rättigheter, homo sacer och undantagstillstånd.

³² Balibar, s. 55

³³ *Nationalencyklopedin*, ”stat”

³⁴ *Nationalencyklopedin*, ”nation”

Idén om medborgarskap har sina rötter i tanken om att det finns ett samband mellan invånare och det område de bebor. Ett medborgarskap är ett rättsligt bindande förhållande mellan en stat och en medborgare i denna stat, och omfattar såväl rättigheter som skyldigheter. Enligt folkrätten är det i princip upp till varje enskild stat att avgöra vilka som ska få medborgarskap, men utifrån internationell praxis har normer vuxit fram och många stater har förbundit sig att följa vissa gemensamma regler. Två huvudprinciper för förvärv av medborgarskap kan urskiljas; härstamningsprincipen, som innebär att barnets medborgarskap bestäms av föräldrarnas ("rättighet på grund av blodsband"), och territorialprincipen, som innebär att barnet får medborgarskap i det land det föds ("rättighet på grund av födelseort").³⁵ Termen nationalitet används ofta synonymt med medborgarskap³⁶, till exempel i FN:s allmänna förklaring artikel 15.1 "Var och en har rätt till en nationalitet" och artikel 15.2 "Ingen får godtyckligt fräntas sin nationalitet eller nekas rätten att ändra nationalitet". Mänskliga rättigheter, så som de definieras i UDHR kan enligt Shahram Khosravi endast förverkligas i en politisk gemenskap. Ett förlorande av medborgarskap medför också en förlust av mänskliga rättigheter, då de är så starkt förknippade med nationalstaten. Det förväntas att varje människa ska tillhöra en nation, statslöshet ses bara som ett temporärt tillstånd (som dock kan kvarstå i generationer) – utanför nationen står människan bortom juridisk och politisk status.³⁷ Relationen mellan en viss geografisk plats (territoriet) och en bestämd ordning (staten), utgör grunden i nationalstatssystemet och påverkar hur vi lever, såväl på individ- som nationell nivå. I detta system blir den biologiska människan en politisk varelse, en medborgare. Khosravi gör en språklig reflektion kring detta och menar att det faktum att termerna "native" och "nation" har samma latinska ursprung som ordet för födelse "nascere", visar på länken mellan människa och nation.³⁸

Gränsen mellan medborgare och icke-medborgare är tydlig och den "information" som ständigt sprids, inte minst av missnöjespartier, om hur icke-medborgare utgör en börda för samhället och välfärden, skapar ett allt större gap mellan "vi" och "dom". Irreguljära immigranter blir i detta perspektiv icke-medborgare som belastar samhället och har en negativ effekt på välfärd och ekonomi.³⁹

³⁵ *Nationalencyklopedin*, "medborgarskap"

³⁶ *Nationalencyklopedin*, "nationalitet"

³⁷ Khosravi, s. 122

³⁸ Khosravi, s. 2

³⁹ Khosravi, s. 116

Balibar diskuterar medborgarskapets gränser och begränsningar utifrån det han benämner det ”europeiska medborgarskapet” – omöjligt att förverkliga så länge den ”medborgerliga religionen”, det vill säga en slags kulturell nationalism, får råda. Relationen mellan universalismen i mänskliga rättigheter och det nationella medborgarskapet gör att system för uteslutning är oundvikliga – system som uppkommer ur klyftan mellan grupper som anses infödda och grupper som anses främmande.⁴⁰ Det starka bandet mellan nation och medborgarskap får samhället att stelna i sin form och för att komma vidare måste idén om ”medborgargemenskap” väckas till liv, en gemenskap som alla i samhället är närvarande och aktiva i.⁴¹ Medborgarskapet ska byggas av en process – vi föds inte som medborgare utan vi kan genom att delta i denna process bli medborgare.⁴²

2.5 Konklusion

FN:s gemensamma värdegrund utgörs av ledorden ”allas värde och lika rätt”. Utifrån resonemanget som förts i kapitel 2 har tillgången till mänskliga rättigheter ett starkt samband med medborgarskap i en stat och paradoxen är att de som mest behöver mänskliga rättigheter är just de som inte har en statstillhörighet. Statslösheten gör att de mest utsatta, dem som deklARATIONER och konventioner egentligen är skapade för, blir förbisedda och övergivna. Eller som Khosravi uttrycker det i en intervju: ”Jag behöver inte mänskliga rättigheter. Svensk lag försvarar mig, jag är svensk medborgare. Men alla papperslösa, alla flyktingar, de som är på båten i Medelhavet – det är de som behöver dem – men det är ingen som försvarar dem.”⁴³ Det är alltså en svaghet i systemet för mänskliga rättigheter att det är så starkt relaterat till nationalstatssystemet. De övervakningsmekanismer som finns för att kontrollera efterlevnaden av mänskliga rättigheter och möjligheten för individer att klaga på stater som bryter mot dem, är inte ett tillräckligt skydd för mänskliga rättigheter. Alla stater måste dessutom fullt ut leva upp till både sina nationella och internationella åtaganden.

Medborgarskap är starkt förknippat med den suveräna nationalstaten och genom medborgarskapet skapas en tillhörighet och gemensam identitet i nationen. Hela vår världsbild grundas i nationsgränser och de utgör en naturlig ordning i våra liv. Men gränser är inte bara de synliga gränserna, de osynliga utgör också viktiga faktorer när det gäller tillgång till mänskliga

⁴⁰ Balibar, s. 19

⁴¹ Balibar, s. 71

⁴² Balibar, s. 220

⁴³ Råghall, Karin. ”Öppna gränser ingen utopi”. *Feministiskt Perspektiv*

rättigheter. Nationalitet, kön och hudfärg är exempel på osynliga gränser, som sorterar och placerar människor innanför respektive utanför gränsen och stärker uppdelningen i grupperna ”vi” och ”dom”.

Trots att världen blir allt mer global befinner vi oss i en tid då gränser, såväl synliga som osynliga, förstärks och ökar i politisk betydelse. Browns argument att starkare gränser försvagar statssuveräniteten bygger på att det ”hysteriska murbyggande” som pågår inte alls är den symbol för en stark och suverän nationalstat som det är tänkt att utgöra, utan i själva verket är ett tecken på oro och otrygghet. Högre murar stärker inte suveräniteten men skapar större klyftor mellan de som befinner sig innanför muren och de som befinner sig utanför. Gränsen mellan medborgare och icke-medborgare, och därmed rätten till rättigheter eller inte, blir ännu tydligare.

3. "The border gaze"

3.1 Murar

Murar, oavsett vilket material de är tillverkade av och oavsett hur de ser ut, utgör en slags fysiska gränser som har en uppgift. Denna uppgift kan bestå i att skilja av. Murar har en tydlig fysisk funktion men murar kan också avspegla en mängd känslor, och på så sätt också få en osynlig funktion. Beroende på hur de ser ut och var de placeras påverkar de människor på olika sätt. Muren får en betydelse genom den som betraktar den; de historier och känslor som betraktaren relaterar till den.⁴⁴ Uppförandet av murar kan planeras just utifrån denna känslomässiga aspekt och muren får då bli en symbol för något annat än dess fysiska funktion. Muren blir en maktfaktor, en identifieringsfaktor, en skapande och förstärkande kraft i uppdelningen "vi" och "dom".⁴⁵ Idag använder stater murar i form av stängsel och taggtråd för att försvara sig mot migrationen, men inga sådana fysiska barriärer kommer någonsin att stoppa flyktingströmmar. Det leder istället till att migranter tvingas till farligare rutter, utsätter sig för större risker och tvingas betala mer till flyktingsmugglare. Däremot kan murbyggandet ha en politisk funktion, där makthavare kan använda murbyggandet för att stoppa flödet av migranter och, kanske inte minst viktigt, samtidigt samla röster från oroliga medborgare.⁴⁶

Det är inte någon ny företeelse att politiker och partier använder sig av den starka symboliken i murar för att samla politiska poäng och återupprätta bilden av den suveräna statens makt och möjlighet att skydda sina medborgare i tider av oro och instabilitet.⁴⁷ Den symbolik som finns i murarna är så stark att stater i dag hellre satsar resurser på att bygga fysiska murar istället för andra, mer kostnadseffektiva, murar i form av övervakningsutrustning. De synliga murarna blir ett bevis på kraftfullhet och förmåga, de ringar in staten och skyddar det och dem som finns innanför samtidigt som de skyddar mot det och dem som finns utanför.⁴⁸ Det frenetiska murbyggandet är inte något som bara pågår "där borta", det har blivit verklighet också nära inpå. Mellan Sverige och Danmark sätts höga stängsel upp för att kontrollera flödet av migranter, vilket har väckt starka känslor både för och emot - så starka att paralleller har dragits mellan de nya stängslen och Berlinmuren.⁴⁹

⁴⁴ Brown, s. 79

⁴⁵ Brown, s. 80

⁴⁶ Hall, Thomas & Sundberg Marit. "Stängsel stoppar inte flyktingarna". *Dagens Nyheter*. 2015-08-27

⁴⁷ Brown, s. 98

⁴⁸ Brown, s. 110

⁴⁹ Dagens Industri. "Bygger stängsel för att stoppa flyktingar". *Dagens Industri*. 2015-12-23

3.2 Undantagstillståndet

Den 24 november 2015 föreslog Sveriges regering åtgärder för att ”skapa andrum för svenskt flyktingmottagande” genom att kraftigt minska antalet asylsökande och beviljandet av uppehållstillstånd. Förslaget innebar att Sverige under en period skulle anpassa sina asylregler till EU:s miniminivå för att få fler flyktingar att söka asyl i andra EU-länder. Lagändringen föreslogs omfatta vissa undantag från regler i utlänningslagen, såsom införande av tidsbegränsade uppehållstillstånd, begränsningar i rätten till anhöriginvandring och skärpta försörjningskrav. Förslaget omfattade också medicinsk åldersbestämning av asylsökande och utökning av den tillfälliga gränskontrollen att även omfatta ID-kontroller på kollektivtrafik till Sverige, vilka infördes den 4 januari 2016.⁵⁰ Men redan den 12 november 2015 hade regeringen fattat beslut om att med omedelbar verkan återinföra gränskontroller vid Sveriges inre gräns. Beslutet grundades på att den då rådande situationen, med ett omfattande flyktingmottagande, enligt Polismyndighetens bedömning hotade allmän ordning och inre säkerhet samt att flera samhällsviktiga funktioner utsattes för stora påfrestningar enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.⁵¹ Sedan dess har regeringen i skrivande stund nio gånger fattat beslut om att förlänga perioden för gränskontroll.⁵²

Svenska regeringens många beslut om förlängning av gränskontrollerna mellan Sverige och Danmark är ett exempel på hur Giorgio Agambens tes om ”undantagstillståndet” bekräftas i verkligheten. Denna tes har sitt ursprung i den romerska rätten, som tillät att lagen i nödsituationer tillfälligt kunde sättas ur spel – en tillåtelse att i undantagsfall göra undantag från lagen.⁵³ Agamben menar att detta, som historiskt utgjorde exceptionella undantag, idag har utvecklats till en normalitet; det som till att börja med beskrivs som tillfälliga åtgärder och undantag från lag och norm, blir efter ett tag enkelt permanenta – undantaget glider över i att bli regeln. Tillståndet av undantag kan innebära att individer blir undantagna sina rättigheter, som människor och medborgare; att vara rättslös men ändå kunna drabbas av den makt som lagen legitimerar. Agamben beskriver detta som att undantagstillståndet kan få till följd att individen befinner sig innanför genom att vara utanför, det vill säga att hänsyn inte behöver tas till individens rättigheter eftersom de är satta ur spel av undantagstillståndet i den situation eller

⁵⁰ *Regeringskansliet*. ”Regeringen föreslår åtgärder för att skapa andrum för svenskt flyktingmottagande”. 2015-11-24

⁵¹ *Regeringskansliet*. ”Regeringen beslutar att tillfälligt återinföra gränskontroll vid inre gräns”. 2015-11-12

⁵² *Regeringskansliet*. ”Regeringens åtgärder med anledning av flyktingsituationen”. 2015-11-04

⁵³ Agamben, Giorgio, 2005. *Undantagstillståndet*. Lund: Propexus, s. 67-68

på den plats individen befinner sig.⁵⁴ Även svenska regeringens övriga förslag från 24 november 2015 angående begränsning av flyktingmottagandet, som har för avsikt att leda till tillfälliga åtgärder i strid mot gällande lagstiftning men med stöd i att tillfälliga undantag kan godkännas om rikets säkerhet och/eller allmän ordning hotas, kan bli exempel på hur undantag blir till regel. Étienne Balibar menar att det idag är allmänt accepterat att suveränitet likställs med ”makten att besluta om undantaget”; den allsmäktiga maktens yttersta makt är att kunna besluta om vad som inte gäller. Han refererar i detta sammanhang till Carl Schmitts teorier, som klarlägger innebörden av undantagstillståndet genom att förklara sambandet mellan suveränitetens inrättande och det sätt på vilket de europeiska imperialistmakterna delade upp världen.⁵⁵

Eftersom undantagstillståndet inte befinner sig helt utanför men inte heller innanför rättsordningen, utgör det en gråzon.⁵⁶ Så länge de båda elementen rätt och liv – juridik och politik – samspelar skulle undantagstillståndet i viss mån kunna fungera. Men om dessa båda element börjar bli till ett och inte längre kan skiljas åt och dessutom sammanfaller i en enda person, riskerar det juridisk-politiska systemet att förvandlas till en ”dödsbringande maskin”.⁵⁷

3.3 Kontroll och övervakning

Idag är fördelningen i EU väldigt ojämn mellan resurser till flyktingmottagande och till yttre gränsbevakning. För att försvara sina gränser och hålla irreguljära migranter utanför har EU upprättat avancerade övervakningssystem och ger också finansiellt stöd till medlemsstater som anses behöva stärka sina yttre gränser. ”Fort Europa” sänder ut tydliga signaler – människor i nöd ska hållas utanför.⁵⁸ Betydligt mindre resurser läggs på flyktingmottagande och integrationsinsatser. EU och dess medlemsstater ger också stöd till angränsande länder för att de ska kunna stärka sina kontrollsystem och på så sätt stoppa migranter och flyktingar innan de når Europas gränser. EU har ingått avtal med tredjeländer som till exempel Libyen, Marocko, Turkiet och Ukraina. Dessa samarbeten tar olika form och kan handla om allt från bilaterala avtal och avtal om visumlättnader till finansiering av utrustning för gränsövervakning,

⁵⁴ SOU 2006:37. *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*, s. 252-253

⁵⁵ Balibar, s. 146

Carl Schmitt 1888-1985, tysk statsrättsteoretiker och katolsk filosof känd för sina teorier kring suveränitet, diktatur och undantagstillstånd.

⁵⁶ Agamben, s. 43

⁵⁷ Agamben, s. 124

⁵⁸ Amnesty International, 2014. *The Human Cost of Fortress Europe – Human Rights Violations against Migrants and Refugees at Europe's Borders*. London: Amnesty International Ltd, s. 5

utbildning av gränsvakter och kustbevakare, uppbyggande av häkten och annat som hindrar människor på flykt att röra sig framåt. EU väljer alltså att, istället för att upprätta och stärka ett humant system för flyktingmottagande och integrationsprojekt, lägga de största resurserna på att stärka de yttre gränserna och ingå avtal med tredjeland för att mota bort människor i rörelse. Här uppstår en stark motsägelse mellan teori och praktik, då mänskliga rättigheter för migranter och asylsökande beskrivs som en nyckelkomponent i EU:s politik för yttre migration.⁵⁹ Detta är inte ett handlingsätt som är nytt; när fri rörlighet inom EU infördes och gränskontroller togs bort i samband med att Schengensamarbetet trädde i kraft på 1990-talet, förstärktes de gemensamma yttre gränserna. Det byggdes även fysiska barriärer som stängsel och murar runt bland annat de spanska enklaverna i Nordafrika. Nordeuropa satte press på Sydeuropa att stärka sina gränser och strama åt migrationsmöjligheterna för att försvåra för människor att ta sig in i Europa.⁶⁰

Amnestys rapport från 2014 om läget i Europa visar på fler paradoxer. Till exempel har flera ramverk satts upp för att säkra efterlevnaden av individens universella mänskliga rättigheter. Dock följs inte alltid dessa ramverk då det saknas fungerande övervakningsmekanismer. Det som ser bra ut på pappret fungerar inte i praktiken. En bidragande orsak till detta är just den ojämna resursfördelningen mellan insatser i form av kontroll och övervakning som ska hålla människor utanför och insatser som ska hjälpa människor innanför, vilket får till följd att individens mänskliga rättigheter inte kan tillgodoses så som de borde.⁶¹

Övervakning och kontroll kan ses som en gemensam nämnare för alla typer av gränser. Med den fysiska muren kommer övervakning i form av gränskontroller, ID-kontroller, drönare, kameror etcetera. Men även individens egen kropp utgör en gräns som blir föremål för övervakning och kontroll. Det kan handla om till exempel åldersbestämning av asylsökande, tillfälliga uppehållstillstånd, biometriska pass och fingeravtryck.

För att enkelt och effektivt kunna identifiera människor som söker asyl i en EU-stat eller befinner sig olagligt inom EU har det så kallade Eurodacsystemet upprättats. I en central databas, som är tillgänglig för EU:s medlemsstater, samlas fingeravtryck från asylsökande och människor som gripits för att de befinner sig olagligt inom EU. Förutom digitaliserade

⁵⁹ Amnesty International, s. 13

⁶⁰ *Vetandets värld*, ”Vi och dom: Var går gränsen?” Sveriges Radio, P1

⁶¹ Amnesty International, s. 13

fingeravtryck överförs information till databasen om bland annat kön, i vilket land och vilket datum fingeravtrycket lämnats, för att sedan jämföras med befintliga uppgifter i Eurodacsystemet. På så sätt kan det enkelt fastställas om en asylsökande redan har sökt asyl i annat EU-land. Om så är fallet skickas den asylsökande tillbaka till det EU-land som tagit emot den första asylansökningen och som har ansvar för prövning av ansökan, så som det föreskrivs i Dublinförordningen.⁶² En konsekvens av att dubbla ansökningar från asylsökande spåras och bevisas med hjälp av Eurodac har blivit att desperata människor som till varje pris vill undvika att skickas tillbaka till det första EU-landet de anlände till och därmed enligt Dublinförordningen tvingades söka asyl i, är att människor på olika sätt försöker förstöra sina fingeravtryck; sandpapper, frätande kemikalier och bränning är medel och metoder som används.⁶³

Socialstyrelsen har lagt fram ett förslag om att Migrationsverket ska ändra rutinerna kring åldersbedömning av asylsökande barn. I dagsläget används vanlig röntgen av handled och tandrad, en metod som har en felmarginal på 12 %. Det föreslagna nya tillvägagångssättet är att knäleden undersöks med magnetkamera. Denna metod har en lägre felmarginal och Socialstyrelsen menar att risken för att ett barn bedöms som vuxen är betydligt lägre. Argumenten som läggs fram handlar alltså om att det är bättre att en 19-åring bedöms som barn än att en 17-åring bedöms som vuxen.⁶⁴ Mer omfattande användning av åldersbestämning av ensamkommande barn ingår i regeringens ”paket” för att minska antalet personer som söker asyl och beviljas uppehållstillstånd i Sverige och regeringen är angelägen om att påskynda genomförandet av åldersbestämning och få ett system på plats snarast. Barnläkare är kritiska till ett snabbt införande, då det tar tid att utveckla och utvärdera så tillförlitliga metoder att de motsvarar kraven på rättssäkerhet. Risken finns att en betydande andel av de ensamkommande barnen felaktigt kommer att klassas som vuxna och därmed löper större risk för utvisning.⁶⁵

Sedan EU:s gränsbyrå Frontex bildades 2004 har omfattningen och intensiteten i gränsövervakningen förstärkts. En hel industri har växt fram i spåren av Frontex, både privat

⁶² Europeiska Unionens Råd, 2000. *Rådets förordning (EG) nr 2725/2000 av den 11 december 2000 om inrättande av Eurodac för jämförelse av fingeravtryck för en effektiv tillämpning av Dublinkonventionen*. Bryssel: Europeiska Unionens Råd

⁶³ Magnusson, Katja. ”Asylsökande bränner bort fingeravtryck”. *Sveriges Radio*. 2004-04-02

⁶⁴ Lund, Lina. ”Socialstyrelsen: Magnetkamera kan minska risk vid åldersbedömning”. *Dagens Nyheter*. 2016-04-20

⁶⁵ TT. ”Oro att flyktningbarn felbedöms”. *Sydsvenskan*. 2016-05-20

och offentlig verksamhet inom säkerhet och underrättelse men även medier och forskningsinstitut ingår i denna gränsindustri med verksamhet som grundas på illegal migration. Men frågan är om utfallet på något sätt motsvarar insatserna eller om gränsindustrin i själva verket motverkar sitt eget syfte. När kontrollen vid landgränsen mellan Turkiet och Grekland förstärktes, flyttades rutten till gränsen mellan Bulgarien och Turkiet och när den stärktes med stängsel och bevakning flyttades rutten till Medelhavet. Illegal migration och flyktingströmmar kan inte stoppas så länge krig och ekonomisk ojämlikhet driver människor att försöka röra sig mot en bättre framtid.

När det visar sig att fysiska murar och kontroll och övervakning kring dessa inte fungerar för att hålla oönskade migranter borta, utvecklas nya metoder. Framtidens gränskontroll kan komma att utgöras av biometrisk identifikation, som handlar om att använda digitaliserad information om mänskliga egenskaper. Inte bara fingeravtryck, utan röst, ögats näthinna, näsans utformning, sättet att röra sig – allt kan digitaliseras och samlas i databaser på central nivå. Din kropp blir ditt pass. Gränserna blir alltmer flytande – en passkontroll på gatan, en DNA-analys för att kontrollera familjetillhörighet – det är också gränser. Den nya tekniken gör traditionella gränser allt mer flytande, samtidigt som de politiska gränserna blir allt mer tydliga i takt med att ”vi-och-dom-tänket” förstärks.⁶⁶

På flygplatser används screening som tillsammans med profileringsteknik utgör en kontrollfunktion för att upptäcka potentiella hot som till exempel mördare, terrorister och resenärer utan giltigt pass. Detta är en sorteringsmekanism som speglar en global gränskorsningsordning. Möjligheten respektive omöjligheten att korsa gränser sorterar och delar in mänskligheten i en slags social hierarki i fråga om global rörlighet – den extraterritoriella globalt rörliga överklassen som kan röra sig utanför statens gränser och den territoriella globalt orörliga underklassen som är fast innanför statens gränser. Korsandet av gränser kan ses som något hedrande eller som något vanhedrande, beroende på vilken av de båda grupperna du tillhör. Den som korsar gränsen legalt ökar sin sociala status medan den som gör det illegalt anses omoralisk, oavsett motiv.⁶⁷

⁶⁶ *Vetandets värld*. ”Vi och dom: Var går gränsen?” Sveriges Radio, P1

⁶⁷ Khosravi, s. 66

3.4 Vägen mot en ”tryggare” tillvaro

Varje år söker sig tusentals flyktingar till Europa av olika anledningar. Resan mot Fort Europas yttre gränser är kantad av faror på grund av avsaknaden av lagliga vägar och enligt Svenska Dagbladets sökning i ”The Migrant Files”, en databas skapad av tio journalister, har 29 000 personer mist livet mellan 2000 och 2015. Här redogörs även för dödsorsakerna, där drunkning är den överlägsna orsaken med 17 244 offer. Vidare listas svält (1 040), kvävning (287), förfrysning (264), självmord (236), utmattning (206), bilolycka (187), knivhuggning (129), skjutning (94) och ej angivet (8 755).⁶⁸ EU och dess medlemsstater har konstruerat ett allt mer ogenomträngligt system för att hålla irreguljära migranter utanför. Individuella medlemsstater tar ofta saken i egna händer för att mota bort människor och övergrepp mot mänskliga rättigheter sker ofta; de blir illa behandlade av gränskontrollanter, motas bort och går ofta miste om rätten att söka asyl.⁶⁹

Ett vanligt förekommande problem för migranter är så kallade ”push-backs”, vilket innebär att människor blir tvingade tillbaka till landet de kom ifrån eller ut på havet vid den yttre gränsen. Detta är olagligt och ett brott mot internationell rätt då människor på så sätt nekas att söka asyl, vilket är en universell mänsklig rättighet som bland annat återfinns i UDHR artikel 14.1; ”Var och en har rätt att i andra länder söka och åtnjuta asyl från förföljelse”. Som en följd av EU:s stärkta yttre gränser fastnar ofta människor på flykt i länder i utkanten av EU och många av dessa länder kan inte garantera individens fri- och rättigheter. UDHR artikel 13.2 ger alla människor rätt att lämna varje land, även sitt eget och även rätten att återvända till sitt land. Om denna rättighet ska kunna uppfyllas i kombination med UDHR artikel 3 ”Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet” och artikel 5 ”Ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning” ställs stora krav på stater som överväger eller genomför avvísningar. För många flyktingar finns det ingen väg framåt och egentligen ingen väg tillbaka, eftersom många riskerar förföljelse, tortyr eller till och med döden om de skulle återvända till sitt ursprungsland.⁷⁰ EU har också fortfarande stora utmaningar att möta när det gäller värdighet och säkerhet kring återvändandet för dem som verkligen fått sina asylansökningar prövade men fått avslag och därför måste återvända till sitt ursprungsland.⁷¹

⁶⁸ Brandel, Tobias, ”Farorna tar tusentals liv på Medelhavet”. *Svenska Dagbladet*. 2015-04-20

⁶⁹ Amnesty International, s. 5

⁷⁰ Amnesty International, s. 20

⁷¹ Malmström, Cecilia, ledamot av den Europeiska Kommissionen. ”Fortsatt flyktingkris hantering”. 2016-02-11

Istället för att fokusera på ett humant och rättssäkert flyktingmottagande fokuserar EU:s beslutsfattare idag på exkludering genom att stärka gränserna, bygga högre stängsel och upprätta effektivare övervakningssystem vilket tvingar människor att hitta andra, extremt farliga vägar för att försöka nå trygghet.⁷² Flyktingläger i norra Grekland och på ön Lesbos fylls av frustrerade människor som fastnat i gränsen i sina försök att ta sig till angränsande länder för att sedan resa vidare i Europa till länder de hoppas kunna söka asyl i. De möts av patrullerande gränsvakter, tårgas och gummikulor men många försöker ändå om och om igen ta sig över gränsen.⁷³ I Italiens mottagningscenter befinner sig många västafrikanska migranter som tagit den livsfarliga vägen över Medelhavet. Omständigheterna är usla och Läkare utan gränser har sett sig tvingade att avsluta sina hjälpinsatser i ett av mottagningscentren på Sicilien på grund av de ”ovärdiga mottagningsförhållanden” som råder. I takt med att EU:s yttre gränser förstärks, väntas allt fler ta vattenvägen i hopp om dräglig framtid.⁷⁴ Människosmugglare står till tjänst för den som har råd. Stängsel och taggtråd stoppar inte människor i desperat jakt på en tryggare tillvaro.

Inte heller de kränkningar, allt från trakasserier till rent våld, som migranter riskerar utsättas för vid korsande av gränser avskräcker. Kvinnor är speciellt utsatta när det gäller sexuella övergrepp och våldtäkt har ibland satts i system, inte bara av människosmugglare utan även av gränskontrollanter. Vid gränsen mellan Mexiko och USA har våldtäkt av tradition och med statens goda minne blivit en mer eller mindre rutinmässig del i gränsöverskridandet; en slags biljett för att få tillåtelse att passera gränsen. Många kvinnor räknar med att hamna i denna situation och använder p-piller i förebyggande syfte.⁷⁵ Våldtäkt kan också vara priset som irreguljära migranter och asylsökande får betala för gångbara dokument. Att sexuella övergrepp i dessa sammanhang har blivit rutinmässiga visar sig i att de skyldiga sällan straffas.⁷⁶ Våldtäkt vid gränsen används inte för att hålla kvinnliga migranter borta från eller hindra dem att korsa gränsen, det är snarare ett sätt att hålla traditionella sociala hierarkier vid liv – kvinnan som medborgare är ”ren”, kvinnan som gränsöverskridare ska hållas på plats i en ras- och könsbaserad hierarki och är ett lovligt byte för våldtäktsmän.⁷⁷ Inte heller detta är något vi kan

⁷² Amnesty International, s. 29

⁷³ TT. ”Flyktingarnas ofrivilliga samhälle”. *Svenska Dagbladet*. 2016-04-24

⁷⁴ TT. ”Sicilien – farlig öppen väg till EU”. *Aftonbladet*. 2016-04-28

⁷⁵ Khosravi, s. 40

⁷⁶ Khosravi, s. 41

⁷⁷ Khosravi, s. 42

skjuta ifrån oss med att sådant bara pågår på andra platser, andra ställen eller i andra länder.⁷⁸ Exempelvis har asylsökande kvinnor blivit utnyttjade genom att erbjudas hjälp i asylprocessen på Migrationsverket i Sverige i utbyte mot sexuella tjänster.⁷⁹ Något som sällan uppmärksammas är att även ensamkommande flyktingbarn löper stor risk att utnyttjas sexuellt. Bara under de första fem månaderna 2016 har 313 ensamkommande barn försvunnit från sina placeringar, barn som nu löper stor risk att dras in i prostitution. Åsa Regnér, barn- och jämställdhetsminister: ”Beskedet måste alltid vara att människors kroppar inte är till salu”.⁸⁰

Migranter som får avslag på sina asylansökningar, löper risk att hamna i förvar i väntan på utvisning. Även om myndigheter påpekar att förvar inte är fängelser, kan förvarstagning liknas vid fängelse – en plats för bestraffning och en plats för oönskade individer⁸¹ som hålls instängda för att de uppger sig ha blivit utsatta för förföljelse, inte för att de har begått kriminella handlingar.⁸² En betydelsefull skillnad för en fängslad kriminell jämfört med en förvarstagen är att den första vet varför och hur länge hen är fängslad medan den senare kan hållas i förvar utan att känna till anledning och i princip utan tidsbegränsning. Genom att avlägsna ovälkomna icke-medborgare, som kan ses som både ekonomiskt belastande och politiskt farliga, säkras den nationella ”renheten”.⁸³ I konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, som Sverige har ratificerat, artikel 9.1 stadgas att ”var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet. Ingen får utsättas för godtyckligt gripande eller frihetsberövande. Ingen får berövas sin frihet annat än av sådana skäl och på sådant sätt som föreskrivs i lag”. I artikel 10.1 stadgas att ”var och en som har berövats sin frihet skall behandlas humant och med aktning för människans inneboende värde”. Röda Korset pekar i sin rapport *Förvar under lupp* på att beslut om förvarstagning i Sverige ofta tas godtyckligt och inte bedöms utifrån proportionalitetsprincipen,⁸⁴ det vill säga att när en inskränkning i en rättighet övervägs, måste det bedömas om en sådan inskränkning innebär en skälig balans mellan individens reducerade rättighet och det allmännas bästa som är syftet med inskränkningen. Syftet ska sålunda försöka uppnås med en så liten inskränkning som möjligt.⁸⁵

⁷⁸ *Filosofiska rummet*. ”Om de mänskliga rättigheterna”, Sveriges Radio, P1

⁷⁹ Khosravi, s. 41

⁸⁰ Svensson, Frida. ”Ministern oroad av utnyttjade barn: ’Måste hitta förövarna’”, *Svenska Dagbladet*. 2016-05-19.

⁸¹ Khosravi, s. 101

⁸² Khosravi, s. 100

⁸³ Khosravi, s. 101-102

⁸⁴ Svenska Röda Korset, Maite Zamacona Aguirre, 2012. *Förvar under lupp - en studie av rättssäkerheten för asylsökande i förvar*. Stockholm: E-print, s. 6

⁸⁵ SOU 2011:17, 2011. *Förvar*. Stockholm: Justitiedepartementet, s. 110

Om vi ser medborgarskapet som ett slags medlemskap, kan två delar i detta medlemskap urskiljas; det legala medlemskapet och det sociala. Det legala medlemskapet handlar om förhållandet mellan medborgare och stat och delar in mänskligheten i grupperna passinnehavare och icke-passinnehavare. Den som åtnjuter legalt medlemskap kan alltså röra sig fritt utanför staten man tillhör.⁸⁶ Det sociala medlemskapet är mer informellt och känslomässigt och handlar om förhållandet mellan medborgare och samhälle, ett inkluderande i den nationella kulturen. De båda medlemskapens beskaffenhet är helt olika; medan gränsen kring det legala medlemskapet skyddas av institutioner som till exempel gränskontroller och domstolar är det värderingar och idéer som utgör gränsen för det sociala medlemskapet.⁸⁷ Sharam Khosravi har egna erfarenheter av medborgarskapets dubbla medlemskap. På sin farliga resa mot en tryggare tillvaro lyckades han ta sig över många fysiska gränser men när han trodde att han nått resans slutmål upptäckte han att det fanns fler gränser – de osynliga gränserna, som visade sig vara minst lika svåra och ibland omöjliga att korsa. De osynliga gränserna är vaga men de är starka och orsakar sår som tar längre tid att läka än de skador de fysiska gränserna kan ge.⁸⁸ Han talar här om ”the border gaze”, gränsblicken som inte ser individen, utan läser av individens kropp och klassificerar den. Gränsblicken avgör vem som är synlig respektive osynlig, den är en hierarkisk sammansättning av kön, ras och klassfaktorer där den rasistiska aspekten överväger.⁸⁹ Men den som osynligförklaras av gränsblicken är ändå inte osynlig, varje steg som tas i det osynliga gränslandet bevakas.⁹⁰ Den osynliga gränsen skrämmer, sårar och gör ont.⁹¹

Oönskade människor som illegala migranter och flyktingar fångas i själva gränsen – de är varken innanför eller utanför, utan hamnar i ett tillstånd av orörlighet när de lever under hot att deporteras, när de placeras i förvarscenter eller diskrimineras genom rasifierade interna gränskontroller. De osynliga gränserna strålar inte samman med de geografiska eller politiska, de är svåra att identifiera och finns överallt. Oönskade människor blir inte avvisade från den osynliga gränsen, det är individen och dennes kropp som blir själva gränsen.⁹² Så snart immigranter, såväl reguljära som irreguljära – särskilt de fattigaste, de rasifierade, de mest utsatta – gör anspråk på någon form av rättighet utsätts de för institutionell rasism, allt från

⁸⁶ Petersson, Bo & Clark, Eric (eds.), 2003. *Identity Dynamics and the Construction of Boundaries*. Lund: Nordic Academic Press, s. 164

⁸⁷ Petersson & Clark, s. 165

⁸⁸ Khosravi, s. 75

⁸⁹ Khosravi, s. 76

⁹⁰ Khosravi, s. 77

⁹¹ Khosravi, s. 97

⁹² Khosravi, s. 99

rasprofiler vid poliskontroller till utvisning och omänsklig inspärning. Dessa förhållanden är väl kända, även om de förnekas av ansvariga, och botten bland annat i en övertro på auktoritet från statsmaktens och dess mest okritiska anhängares sida.⁹³

3.5 Konklusion

Muren som en gräns för att separera har en tydlig fysisk funktion. Men i den fysiska muren ligger också en stark symbolik som kan tolkas på olika sätt beroende på vem betraktaren är. Detta tolkningsutrymme utnyttjas gärna för att plocka politiska poäng, genom att spela på oro och rädsla för det som finns utanför och hotar att tränga igenom muren och över gränsen. Bilden att starkare gränser ger starkare statssuveränitet uppmuntras, något som kan gynna makthavares intressen. En tendens i makthavares alltmer växande tilltro till sin egen maktfullkomlighet är de beslut om undantag från lagar och regler som tas i allt högre grad. I Europa råder idag på många håll, med den stora migrationen som grund, tillstånd av undantag och risken är stor att tänkta tillfälliga undantag efter en tid upplevs som normal tillstånd, permanentas och blir regel. Undantagstillståndet är en gräns, en gräns som kan stärkas och flyttas efter behov. Men att stärka och flytta gränser, såväl fysiska som osynliga, för att hålla oönskade migranter utanför får i längden bara effekten att gränserna flyttas någon annanstans. Migrationen kommer inte att upphöra förrän krig och oroligheter upphör, oavsett hur höga och många murar som byggs. En av många osynliga murar är den som fungerar som gräns för diskriminering och social sortering. Kön, hudfärg, sexualitet och nationalitet är alla kriterier som kan avgöra om en individ får passera gränsen eller inte. Vid gränsen bedöms man inte utifrån vem man är utan vem man verkar vara i den bedömande betraktarens ögon och verkar man vara ingen alls, oönskad och osynlig, blir individen förminskad till en kropp utan rättigheter.

Biometrisk identifikation är en av de nyare metoderna att kontrollera och sortera bort oönskade migranter. En irreguljär migrant kan, med pengar eller mot sexuella eller andra tjänster, köpa förfalskade resedokument men också en kropp kan "förfalskas" genom fysiska ingrepp. Biometriska data samlas i databaser. Även databaser kan modifieras. Är hackers framtidens människosmugglare?

Mänskliga rättigheter är inte den del av migrantens väg mot en tryggare tillvaro som de borde vara. Det är en farlig väg kantad av bland annat hot och våld, hunger, skräck, hopplöshet, push-

⁹³ Balibar, s. 54

backs, sexuella övergrepp, drunkning och förvarstagnning. Tänkbara åtgärder för att förbättra situationen för framför allt flyktingar är säkra sätt att korsa gränser, humanitära visum och fungerande system för kvotering av flyktingmottagande. Långsiktiga insatser för attitydförändringar kring migration och immigration är också angelägna för att minska klyftan mellan de allt starkare etablerade grupperna ”vi” och ”dom”.

4. Sammanfattning

Gränser – skiljelinjer av olika slag – sluter in och stänger ute. Étienne Balibar, Wendy Brown och Shahram Khosravi för alla fram argument kring olika typer av gränser och svarar på frågan om gränserns relation till globalisering, statssuveränitet och medborgarskap. De diskuterar också den starka symbolik som återfinns i den fysiska gränsen. Nationsgränser, som vi ser dem på kartan, skiljer av geografiska territorier och markerar staters suveränitet, innesluter medborgare och utestänger icke-medborgare. Khosravi menar att gränser tillskrivs alltför stor betydelse som symbol för statssuveränitet och att uppfattningen att nationalstatens existens är helt beroende av dessa gränser är överskattad. Denna ”gränsetfetischism” bidrar till att överträdande av gränser ger upphov till starka känslor; icke-medborgare som korsar gränser hotar den sociala ordningen, vilket i sin tur blir ett politiskt argument för att stärka dessa gränser.

Nationsgränsen är en markör för statssuveränitet och suveränitet är en förutsättning när en stat åtar sig att följa folkrättsliga avtal. Brown påpekar dock att suveränitet, särskilt i det politiska perspektivet, är ett diffust begrepp och att den suveränitet som i en demokrati borde tillkomma medborgarna istället ofta vilar på staten och statens makt att även agera utanför lag och rätt. Som en följd av globaliseringen med information, varor och tjänster som tillåts flöda mer eller mindre fritt över gränser, har marknadskrafter med en stark styrande elit blivit en betydande maktfaktor, vilket riskerar leda till att demokratin urholkas och medborgarnas rätt att delta i det politiska livet inskränks. Nya slag av gränser som verkar inskränkande på staters suveränitet uppstår och den stabilitet och trygghet som medborgare förväntar sig att staten ska stå för upplevs hotad. Oro och rädsla uppstår, vilket ger näring åt nationalistiska rörelser och legitimerar stärkta gränser. Det ”hysteriska murbyggande” som pågår bottnar enligt Brown just i medborgarnas längtan efter stabilitet och tillhörighet som sammanfaller med murarnas starka symbolvärde som makt- och identifieringsfaktor – nybyggda murar nyskapar bilden av en statssuveränitet som i själva verket är i gungning. Balibar menar att detta sätt att hantera globaliseringens ”hot” mot suveräniteten visar på hur stater försöker dölja en tilltagande maktlöshet genom åtgärder som skapar ett starkare ”vi” som kan ställas mot ett svagare ”dom” – en förstärkning av gränsen mellan medborgare med rättigheter och icke-medborgare utan rättigheter. Medborgarskapet är en gräns i sig och han varnar för att den starka kopplingen mellan nation och medborgarskap stoppar upp utvecklingen mot den ”medborgargemenskap” han argumenterar för, vilket innebär att medborgarskap ska uppkomma ur individens aktiva deltagande i en gemensam process, inte vara något individen föds in i.

Begreppet gräns inrymmer ett brett spektrum av murar av olika slag – allt från fysiska kompakta murar byggda av stenblock, till osynliga diskriminerande murar byggda av okunskap, rädsla och förutfattade meningar – murar som definierar tillstånden innanför och utanför. Balibars, Browns och Khosravis argument kring gränsers påverkan på individen mynnar ut i att gränsers separerande funktion i ”rätt” respektive ”fel” sida gränsen kan vara livsavgörande för individen, både bildligt och bokstavligt. De synliga gränserna kan tyckas ogenomträngliga men de osynliga kan vara väl så svåra att forcera; de utgörs av individen själv och fungerar som en social sortering utifrån egenskaper som kön, hudfärg, sexualitet, nationalitet, ekonomi – egenskaper som kan avgöra om individen släpps förbi gränsen – in i staten, samhället, gemenskapen och tryggheten – eller får stanna utanför. Alla slags gränser kontrolleras och övervakas och metoderna är många, ökande och under ständig utveckling. EU, ”Fort Europa”, satsar stora resurser på att bevaka sina gränser och hålla oönskade migranter utanför. Det kan handla om kontroll och övervakning i form av ID-kontroller och övervakningskameror men också om röntgen för åldersbestämning, fingeravtryck och förvarstagnung. Många metoder är tveksamma i relation till mänskliga rättigheter och människor som utsätts för dem har oftast inte möjlighet att hävda sina rättigheter. Balibar varnar för den ökande exkluderingen som riskerar att ge upphov till en europeisk ”apartheid”.

En sammanfattande analys av hur gränser – nationsgränser och gränser som utgörs av individen – relaterar till mänskliga rättigheter är att svagheterna i MR-systemet synliggörs när gränser diskuteras och att gränser verkar inskränkande på möjligheterna att leva upp till den inledande formuleringen i första artikeln i deklARATIONEN om mänskliga rättigheter; ”Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter”.

5. Källförteckning

5.1 Tryckta källor

Agamben, Giorgio, 2005. *Undantagstillståndet*. Lund: Propexus.

Balibar, Étienne, 2001. *Vi, det europeiska folket?*. Stockholm: Tankekraft förlag.

Brown, Wendy, 2011. *Inhägnade stater, avtagande suveränitet*. Stockholm: Tankekraft förlag.

Bryman, Alan, 2011. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Guild, Elspeth, 2009. *Security and Migration in the 21st century*. Cambridge: Polity Press.

Gunner, Göran & Namli, Elena (red.), 2005. *Allas värde och lika rätt. Perspektiv på mänskliga rättigheter*. Lund: Studentlitteratur.

Khosravi, Shahram, 2010. *'Illegal' Traveller – an auto-ethnography of borders*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Petersson, Bo & Clark, Eric (eds.), 2003. *Identity Dynamics and the Construction of Boundaries*. Lund: Nordic Academic Press.

5.2 Konventioner

ICCPR, 1966. *Internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter*.

UDHR, 1948. *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna*.

5.3 Rapporter, förordningar och direktiv

Amnesty International, 2014. *The Human Cost of Fortress Europe – Human Rights Violations against Migrants and Refugees at Europe's Borders*. London: Amnesty International Ltd.

Europeiska Unionens Råd, 2000. *Rådets förordning (EG) nr 2725/2000 av den 11 december 2000 om inrättande av Eurodac för jämförelse av fingeravtryck för en effektiv tillämpning av Dublinkonventionen*. Bryssel: Europeiska Unionens Råd.

SOU 2006:37, 2006. *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SOU 2011:17, 2011. *Förvar*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Svenska Röda Korset, Maite Zamacona Aguirre, 2012. *Förvar under lupp - en studie av rättssäkerheten för asylsökande i förvar*. Stockholm: E-print.

UNHCR, The UN Refugee Agency, 2015. *Mid-Year Trends 2015*.

5.4 Elektroniska källor

Brandel, Tobias. "Farorna tar tusentals liv på Medelhavet". *Svenska Dagbladet*. 2015-04-20.
www.svd.se/farorna-tar-tusentals-liv-pa-medelhavet

Dagens Industri. "Bygger stängsel för att stoppa flyktingar". *Dagens Industri*. 2015-12-23.
www.di.se/artiklar/2015/12/23/bygger-stangsel-for-att-stoppa-flyktingar/

DN:s ledarredaktion. "Skrota kontrollerna". *Dagens Nyheter*. 2016-04-09
www.dn.se/ledare/huvudledare/skrota-kontrollerna/

Europaportalen. "Frihandelsavtal EU-USA: TTIP". 2016-01-14
www.europaportalen.se/teman/frihandelsavtal-eu-usa (hämtad 2015-03-30)

Filosofiska rummet. 2009. "Om de mänskliga rättigheterna", [Radioprogram] Programledare och producent: Peter Sandberg, P1 13 december.

FN-förbundet. "De mänskliga rättigheternas historia". 2008-06-24
www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/manskliga-rattigheter-och-demokrati/de-manskliga-rattigheternas-historia/ (hämtad 2015-03-30)

Ban Ki-moon, 2008. *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna "förord"*.
www.fn.se/PageFiles/7177/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf
(hämtad 2016-04-22)

Hall, Thomas & Sundberg Marit. "Stängsel stoppar inte flyktingarna". *Dagens Nyheter*. 2015-08-27.
www.dn.se/nyheter/varlden/stangsel-stoppar-inte-flyktingarna/

Lund, Lina. "Socialstyrelsen: Magnetkamera kan minska risk vid åldersbedömning". *Dagens Nyheter*. 2016-04-20
www.dn.se/nyheter/sverige/socialstyrelsen-magnetkamera-kan-minska-risk-vid-aldersbedomning/

Magnusson, Katja. "Asylsökande bränner bort fingeravtryck". *Sveriges Radio*. 2004-04-02.
www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=393691

Malmström, Cecilia. "Fortsatt flyktingkrishantering". 2016-02-11
www.ceciliamalmstrom.wordpress.com/tag/grekland/ (hämtad 2016-05-04)

Nationalencyklopedin, "gräns"
www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/gräns (hämtad 2016-03-25)

Nationalencyklopedin, "intersektionalitet"
www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/intersektionalitet (hämtad 2016-05-04)

Nationalencyklopedin, "medborgarskap"
www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/medborgarskap (hämtad 2016-03-25)

Nationalencyklopedin, "nation"

www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/nation (hämtad 2016-03-27)

Nationalencyklopedin, "nationalitet"

www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/nationalitet (hämtad 2016-03-25)

Nationalencyklopedin, "politisk filosofi"

www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/politisk-filosofi (hämtad 2016-05-08)

Nationalencyklopedin, "stat"

www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/stat (hämtad 2016-03-27)

Nationalencyklopedin, "suveränitet"

www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/suveränitet (hämtad 2016-03-25)

Nationalencyklopedin, "suveränitetsprincipen"

www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/suveränitetsprincipen (hämtad 2016-03-25)

Regeringskansliet. "Regeringen föreslår åtgärder för att skapa andrum för svenskt flyktingmottagande". 2015-11-24.

www.regeringen.se/artiklar/2015/11/regeringen-foreslar-atgarder-for-att-skapa-andrum-for-svenskt-flyktingmottagande/

Regeringskansliet. "Förslag om att tillfälligt begränsa möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige". 2016-02-11.

www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/02/forslag-om-att-tillfalligt-begransa-mojligheten-att-fa-uppehallstillstand-i-sverige/

Regeringskansliet. "Regeringen beslutar att tillfälligt återinföra gränskontroll vid inre gräns". 2015-11-12.

www.regeringen.se/artiklar/2015/11/regeringen-beslutar-att-tillfalligt-aterinfora-granskontroll-vid-inre-grans/

Regeringskansliet. "Regeringens åtgärder med anledning av flyktingsituationen". 2015-11-04.

www.regeringen.se/regeringens-politik/regeringens-arbete-med-flyktingsituationen/atgarder-med-anledning-av-flyktingsituationen/

Råghall, Karin. "Öppna gränser ingen utopi". *Feministiskt Perspektiv*. 2012-06-21.

www.feministisktperspektiv.se/2012/06/21/oppna-granser-ingen-utopi/

Svensson, Frida. "Ministern oroad av utnyttjade barn: 'Måste hitta förövarna'", *Svenska Dagbladet*. 2016-05-19.

www.svd.se/utnyttjade-barnen-oroad-ministern-maste-hitta-forovarna

TT. "Flyktingarnas ofrivilliga samhälle". *Svenska Dagbladet*. 2016-04-24.

www.svd.se/flyktingarnas-ofrivilliga-samhalle

TT. "Oro att flyktingbarn felbedöms". *Sydsvenskan*. 2016-05-20

www.sydsvenskan.se/2016-05-20/oro-att-flyktingbarn-felbedoms

TT. "Sicilien – farlig öppen väg till EU". *Aftonbladet*. 2016-04-28.
www.aftonbladet.se/senastenytt/ttnyheter/utrikes/article22721886.ab

Vetandets värld, 2016. "Vi och dom: Var går gränsen?" [Radioprogram] Reporter: Niklas Zachrisson. Sveriges Radio, P1 3 februari.